

УДК 347.9

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.01.25>

МИРОВА УГОДА ЯК СПОСОБ ПРИМИРЕННЯ СТОРІН У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВОЙ АСПЕКТ

Гарієвська М.Б.,*кандидат юридичних наук, доцент,**доцент кафедри приватного права**Хмельницького університету управління та права**імені Леоніда Юзькова*

ORCID: 0000-0002-3115-725X

e-mail: m.hariievaska@gmail.com

Гарієвська М.Б. Мирова угода як спосіб примирення сторін у цивільному судочинстві: порівняльно-правовий аспект.

У статті досліджено мирову угоду як один із найефективніших способів примирення сторін та є результатом їхньої взаємної домовленості. Вона передбачає добровільне узгодження умов, що задовольняють інтереси обох сторін.

Визначено сутність та правову природу мирової угоди, визначено її основні елементи, форму, зміст та порядок укладення. Проаналізовано процесуальний порядок укладення та затвердження мирових угод у цивільному судочинстві. Цивільне процесуальне законодавство передбачає обов'язкове затвердження мирових угод судом, проте не забезпечує достатньої деталізації процедур їх укладення та внесення змін. Окрему увагу приділено правовим наслідкам укладення мирової угоди та її ролі у забезпеченні прав учасників процесу.

Розглянуто особливості мирової угоди у виконавчому провадженні, зокрема її значення як способу вирішення конфліктів на стадії виконання судових рішень. Проаналізовано нормативно-правове регулювання цього інституту в Україні та практичні аспекти застосування. Визначено роль мирової угоди як способу оптимізації виконавчого провадження, зокрема шляхом мінімізації витрат, скорочення строків виконання рішень та зменшення конфронтації між сторонами.

Відмічено, що ЦПК Республіки Польща передбачає процесуальний порядок укладення мирових угод, який є більш гнучким та деталізованим, що сприяє підвищенню ефективності її застосування. Дослідження виявило основні проблеми, які стримують ефективне використання мирових угод в Україні. Обґрунтовано необхідність гармонізації національного законодавства з європейськими стандартами та адаптації досвіду для удосконалення процесуального регулювання.

Розглянуто проблеми, які виникають під час укладення та виконання мирової угоди, серед яких недотримання сторонами принципів добросовісності, порушення прав третіх осіб та прогалини у законодавстві. Сформульовано низку рекомендацій, зокрема щодо закріплення чітких вимог до форми мирових угод. Удосконалення процесуального порядку дозволить забезпечити баланс інтересів сторін, підвищити ефективність судового розгляду.

Ключові слова: мирова угода, диспозитивність, повноваження суду, сторони, примирення сторін, судовий розгляд, виконавець, виконавче провадження, рішення суду, ухвала суду.

Hariievaska M.B. Peace agreement as a method of reconciliation of parties in civil proceedings: comparative legal aspect.

The article examines the settlement agreement as one of the most effective ways of reconciling the parties and is the result of their mutual agreement. It involves voluntary agreement on conditions that satisfy the interests of both parties.

The essence and legal nature of the settlement agreement are determined, its main elements, form, content and procedure for conclusion are determined. The procedural procedure for concluding and approving settlement agreements in civil proceedings is analyzed. Civil procedural legislation provides for the mandatory approval of settlement agreements by the court, but does not provide sufficient detailing of the procedures for concluding and amending them. Special attention is paid to the legal consequences of concluding a settlement agreement and its role in ensuring the rights of the participants in the process.

The features of the settlement agreement in enforcement proceedings are considered, in particular its significance as a way of resolving conflicts at the stage of enforcing court decisions. The regulatory

and legal regulation of this institution in Ukraine and practical aspects of application are analyzed. The role of a settlement agreement as a way to optimize enforcement proceedings is determined, in particular by minimizing costs, reducing the terms of execution of decisions and reducing confrontation between the parties.

It is noted that the CPC of the Republic of Poland provides for a procedural procedure for concluding settlement agreements, which is more flexible and detailed, which contributes to increasing the efficiency of its application. The study identified the main problems that hinder the effective use of settlement agreements in Ukraine. The need to harmonize national legislation with European standards and adapt experience to improve procedural regulation is substantiated.

Problems that arise during the conclusion and implementation of a settlement agreement are considered, including failure of the parties to comply with the principles of good faith, violation of the rights of third parties and gaps in the legislation. A number of recommendations are formulated, in particular regarding the establishment of clear requirements for the form of settlement agreements. Improving the procedural procedure will ensure a balance of interests of the parties and increase the efficiency of judicial proceedings.

Key words: settlement agreement, dispositive power, court authority, parties, reconciliation of the parties, judicial proceedings, executor, enforcement proceedings, court decision, court ruling.

Постановка проблеми. Мирова угода є одним із ключових способів альтернативного вирішення спорів у цивільному судочинстві. Виклики сьогодення зумовлюють зростання ролі процедур, що спрямовані на примирення сторін, зокрема у випадках, коли судовий розгляд є тривалим і обтяжливим для сторін спору. Законодавство України та Республіки Польща містять положення, що регулюють порядок укладення мирових угод, що обумовлює актуальність теми дослідження, зокрема це пов'язано із необхідністю удосконалення національного законодавства щодо мирових угод в умовах гармонізації права України з європейськими стандартами. У Польщі, як державі-члені Європейського Союзу, застосування мирових угод активно стимулюється, що дозволяє знизити навантаження на судову систему та забезпечити більш оперативний розгляд справ. Водночас в Україні інститут мирових угод залишається недостатньо розвиненим, що потребує аналізу і запозичення позитивного досвіду.

Мета дослідження: проведення порівняльного аналізу правового регулювання мирових угод у цивільному судочинстві України та Республіки Польща, виявлення спільних і відмінних рис, а також розробка рекомендацій щодо вдосконалення українського законодавства з урахуванням позитивного досвіду Польщі.

Стан опрацювання проблематики. В Україні мирова угода розглядається переважно в контексті забезпечення доступу до правосуддя та зниження навантаження на судову систему. Дослідники, такі як Ю.В. Білоусов, Н.Л. Бондаренко-Зелінська, О.Г. Бортнік, С.С. Бичкова, О.Б. Верба акцентують увагу на теоретичних аспектах мирової угоди, її значенні для примирення сторін, а також на процесуальних проблемах, що виникають під час її укладення та виконання. Однак питання порівняльного аналізу правового регулювання мирових угод у цивільному судочинстві України та Польщі залишаються недостатньо вивченими. Наукові праці переважно висвітлюють національні аспекти цієї проблеми, без комплексного дослідження спільних і відмінних рис у контексті гармонізації українського законодавства з європейськими стандартами.

Виклад основного матеріалу. Диспозитивні начала цивільного судочинства надають сторонам спору право укласти мирову угоду, що безпосередньо передбачено ст.ст. 49, 207 ЦПК України [14]. Процесуальне законодавство України зобов'язує суд роз'яснити сторонам можливість укладення мирової угоди і сприяти примиренню сторін. Отже, укладаючи мирову угоду (розпоряджаючись своїми правами на власний розсуд, в чому проявляється приватне начало), сторони врегульовують спір процесуальним способом під контролем суду.

При вирішенні цивільних справ мирова угода має переваги перед рішенням суду: у більшому виховному впливі на сторони. Мирова угода у певній мірі знімає тягар відповідальності за вирішення спору з органів правосуддя та перекладає його на сторони, чим досягається підвищення правосвідомості та сумлінності сторін, що впливає на добровільність виконання мирової угоди поряд із рішеннями суду. Укладення мирової угоди сприяє економії часу та матеріальних витрат суду, що також є важливою обставиною [5, с. 7].

Важливо, що в ЦПК України законодавець орієнтує суддю на сприяння сторонам завершити розгляд цивільної справи мировою угодою. Він вимагає від суддів, щоб вони спонукали сторін до такого результату. Зокрема, під час здійснення підготовчих процесуальних дій суддя з'ясовує, чи бажають сторони укласти мирову угоду, провести позасудове врегулювання спору шляхом медіації або звернутися до суду для проведення врегулювання спору за участю судді (п. 2 ч. 2 ст. 197 ЦПК) [9, с. 208]. Н.Л. Бондаренко-Зелінська влучно вказує, що процедура врегулювання спору на

етапі підготовчого засідання є не досконалою, адже суд на цьому етапі ще не визначив характер спірних правовідносин та норму права, яка підлягає застосуванню, а також склад усіх заінтересованих осіб, належних відповідачів тощо [4, с. 60]. Втім науковець визнає, що такі інструменти примирення під час підготовки цивільних справ до судового розгляду дають можливість реалізації сторонами їх процесуальних прав вже на цьому етапі судочинства [3, с. 99].

Укладення мирової угоди є правом сторін, яким вони можуть скористатися у будь-який момент судового розгляду, тобто після відкриття провадження у справі судом першої, апеляційної чи касаційної інстанції та до ухвалення судового рішення за результатами такого розгляду.

ЦПК України передбачає, що сторони можуть укласти мирову угоду і повідомити про це суд, зробивши спільну заяву. У зв'язку з укладенням мирової угоди суд повинен роз'яснити сторонам наслідки такого рішення.

Характерними ознаками мирової угоди, є те, що вона повинна відповідати нормам закону та може бути укладена тільки у справах позовного провадження. При цьому вона заснована на взаємних поступках сторін, може стосуватися лише прав та обов'язків осіб, які її укладають, та обмежена предметом пред'явленого до суду позову [12, с. 406].

Що стосується змісту мирової угоди, то його складають права та обов'язки сторін щодо врегулювання спору та взаємних поступок. Так, мирова угода повинна стосуватись лише прав та обов'язків сторін. При цьому, сторони можуть вийти за межі предмета спору за умови, що мирова угода не порушує прав чи охоронюваних законом інтересів третіх осіб (ч. 1 ст. 207 ЦПК України) [14]. Також мировою угодою встановлюється розподіл судових витрат відповідно до ст. 142 ЦПК України. Щодо матеріальних прав та обов'язків, то такими є право укласти таку угоду на будь-якій стадії судового розгляду (аналог свободи договору за ст. 627 ЦК України) [13], право виконувати мирову угоду самостійно особами, які її уклали, в порядку і в строки, передбачені цією угодою (ч. 1 ст. 208 ЦПК України) [14], право на застосування правила цивільного права «дозволено все, що не заборонено» відповідно до ч. 1 ст. 207 ЦПК України про можливість сторін вийти за межі предмета спору за умови, що мирова угода не порушує прав чи охоронюваних законом інтересів третіх осіб [8, с. 167].

Можливість укладення мирової угоди також передбачена на стадії виконання рішення суду. На стадії виконання судового рішення, процес укладення мирової угоди має свої особливості. На відміну від укладення мирової угоди під час судового розгляду, на даній стадії мова йде не про врегулювання спору, а про встановлення або зміну порядку виконання вже прийнятого судового рішення. У цьому контексті, мирова угода служить інструментом, спрямованим на визначення або зміну способу та порядку виконання судового рішення.

Важливо відзначити, що мирова угода не може виходити за межі спірних правовідносин та не може стосуватися осіб, які не є сторонами у спорі. Вона спрямована на швидке та ефективне виконання судового рішення, а не на створення нових правовідносин чи врегулювання питань, які не були вирішені у судовому рішенні. Таким чином, укладання мирової угоди на етапі виконання відрізняється від її укладення під час судового розгляду.

Варто зупинитись на особливостях змісту мирової угоди за законодавством Республіки Польща. Так, у змісті угоди варто встановити, як угода вплине на виконавче провадження. Розумним рішенням є зупинення виконавчого провадження після надходження першого (засвідчувального) платежу, а потім визначення кількості внесків, після закінчення яких провадження буде скасовано. З точки зору кредитора, найвигіднішим рішенням є встановлення кількості розстрочок не більше 6, оскільки відповідно до ст. 824 § 1 пункт 4 ЦПК Республіки Польща [1], виконавче провадження закривається протягом 6 місяців з дня вручення стягувачу ухвали про зупинення провадження. Це означає, що незалежно від того, чи погодилися сторони припинити провадження після сплати 12 чи 24 внесків, провадження буде закрито судовим виконавцем раніше за посадою. Щоб виключити можливість стягнення з кредитора пропорційної плати, доцільно подати заяву про закриття провадження до закінчення строку, встановленого ст. 824 § 1 пункт 4 ЦПК Республіки Польща [1]. Хоча очевидно, що укладена мирова угода є безпосередньою підставою для подання заяви про закриття виконавчого провадження, може бути питанням оцінки того, чи є бездіяльність кредитора внаслідок укладеної угоди підставою для закриття провадження, що призвело до стягнення боржника збору [2].

Згідно зі ст. 434 ЦПК України, мирова угода, укладена між сторонами в процесі виконання рішення, подається в письмовій формі державному виконавцю, який не пізніше триденного строку передає її до суду за місцем виконання рішення для визнання [14].

Зі змісту частини першої статті 434 ЦПК України вбачається, що на законодавчому рівні встановлений імперативний припис щодо часу, коли може бути укладена мирова угода після ухвалення судового рішення, тобто закінчення судового процесу, та кола суб'єктів, які уповноважені звернутися до суду з клопотанням про затвердження мирової угоди, яке розширеному тлумаченню не підлягають.

Суб'єктами, які уповноважені звертатися до суду з клопотанням про затвердження мирової угоди, є державний або приватний виконавець, на виконанні в яких знаходиться відповідне виконавче провадження.

О.Б. Верба вважає недоцільною вимогу ЦПК щодо обов'язкового подання заяви про визнання мирової угоди в процесі виконання до суду через державного виконавця. Сторони можуть безпосередньо подавати заяву до суду, оскільки суд є суб'єктом виконавчого провадження [6, с. 8]. Дійсно, підтримуємо вищевказаного автора і в певному аспекті доповнюємо його думку тим, що пропозиція буде більш слушною, якщо взагалі виключити можливість подання мирової угоди до суду через державного виконавця. Обґрунтування полягають в тому, що виконавець ніяким чином не впливає на вирішення питання щодо укладення та визнання мирової угоди та його дії при цьому не мають суттєвого значення для перебігу виконання рішення. Державний виконавець не має права відмовити учасникам виконавчих правовідносин у прийнятті мирової угоди, також він не наділений повноваженнями перевіряти її умови, її законність. При отриманні мирової угоди він не відкладає/зупиняє виконавче провадження, а більше того, при розгляді питання щодо визнання мирової угоди, суд навіть не запитує його думку з приводу доцільності закінчення виконавчого провадження з цієї підстави. Єдиним питанням, яке може цікавити державного виконавця у такому випадку, так це лише відшкодування витрат, пов'язаних з проведенням виконавчих дій до того, як у стягувача і боржника виникло бажання укласти мирову угоду. Виходячи з цього, роль державного виконавця зводиться виключно до здійснення посередництва між судом та сторонами, яке до того ж затягує вирішення питання щодо затвердження умов мирової угоди. Тому, пропозиція полягає в тому, щоб внести зміни до ст. 434 ЦПК, передбачивши, що мирова угода на стадії виконавчого провадження з метою її визнання подавалася сторонами у письмовій формі безпосередньо до суду. Дане положення відповідно має бути відтворене у Законі України «Про виконавче провадження».

У постанові Верховного Суду у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду від 30 вересня 2020 року у справі № 753/16296/14-ц (провадження № 61-8665св20) зазначено, що: «зі змісту частини першої статті 434 ЦПК України вбачається, що на законодавчому рівні встановлений імперативний припис щодо часу, коли може бути укладена мирова угода після ухвалення судового рішення, тобто закінчення судового процесу, та кола суб'єктів, які уповноважені звернутися до суду з клопотанням про затвердження мирової угоди, яке розширеному тлумаченню не підлягають [7].

Суб'єктами, які уповноважені звертатися до суду з клопотанням про затвердження мирової угоди, є державний або приватний виконавець, на виконанні в яких знаходиться відповідне виконавче провадження.

У зв'язку з наведеним, у разі звернення сторін безпосередньо до суду з письмовою заявою про укладення мирової угоди під час виконання судового рішення, суд має виходити з того, що заява підписана особами, які не мають права її підписувати».

Повноваження суду щодо визнання мирової угоди на будь-якій стадії процесу обумовлені вимогами цивільної процесуальної форми, яка передбачає відповідну реакцію суду (у вигляді контролю) на дії сторін з розпорядження їхніми матеріальними і процесуальними правами.

Роль суду при визнанні мирової угоди – контрольна. Він повинен перевірити законність цього акта за кількома напрямками: 1) чи є процесуальна дія, а саме: чи укладено мирову угоду, чи є звернення сторін до суду про затвердження мирової угоди; 2) чи наділена відповідна категорія осіб, які беруть участь у справі, правом на укладення мирової угоди; 3) добровільність укладення мирової угоди і усвідомлення наслідків затвердження судом цього акта; 4) чи можливо з відповідної категорії справ укладення мирової угоди; чи допускається можливість домовленості сторін; чи не змінюють сторони своєю угодою імперативні норми закону; 5) чи всі особи беруть участь у справі і чи не порушує мирова угода їх прав, а також права осіб, не залучених до участі у справі; чи чітко викладено її умови; чи немає двозначності, нечіткості умов; чи не укладена мирова угода під умовою; 6) чи врегулюється даної мировою угодою спір; чи відповідають умови мирової угоди предмету спору, чи не зачіпають інші права та обов'язки сторін [7, с. 208].

Суд має право відмовити у затвердженні мирової угоди у процесі виконання рішення чи задоволенні заяви про відмову від примусового виконання рішення з підстав: умови мирової угоди суперечать закону чи порушують права чи охоронювані законом інтереси інших осіб, є невиконуваними; одну із сторін мирової угоди представляє її законний представник, дії якого суперечать інтересам особи, яку він представляє.

По своїй суті застосування конструкції мирової угоди всупереч її призначенню та/або на шкоду кредиторі є нерозумним та недопустимим. При цьому, у разі використання приватно-правового інструментарію всупереч його призначенню та/або на шкоду кредиторі, а для уникнення сплати

боргу боржником або виконання судового рішення про стягнення боргу, судове рішення стосується прав та/або інтересів кредитора.

Важливо відмітити, ст. 203 § 4 ЦПК Республіки Польща суд не має права перевіряти допустимість мирової угоди з точки зору законних інтересів сторін. Відповідно до ст. 184 ЦПК Республіки Польща право оцінювати, чи порушує зміст укладеної мирової угоди законні інтереси сторін, збережено у випадку укладення тільки досудової мирової угоди, укладеної в примирному провадженні [1]. ЦПК України, як і ЦПК Республіки Польща не передбачають такої підстави для відмови у застосуванні мирової угоди як суперечності із інтересами сторін такої угоди.

Висновки. Мирова угода є ефективним інструментом для вирішення спорів у цивільному судочинстві, проте її успішне застосування значною мірою залежить від чіткого цивільного процесуального регулювання. Мирова угода надає сторонам можливість швидко та ефективно завершити конфлікт без тривалого розгляду справи. Це особливо важливо в ситуаціях, коли сторони бажають уникнути витрат часу і ресурсів, в т.ч. і на виконання судового рішення. Оскільки сторони самостійно приймають участь у угоді, вони більше схильні дотримуватися умов та виконувати свої зобов'язання, що сприяє довгостроковому вирішенню конфлікту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Kodeks postępowania cywilnego: Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19640430296/U/D19640296Lj.pdf> (дата звернення: 07.12.2024).
2. Płowik K. Zawarcie ugody w toku postępowania egzekucyjnego. URL: <https://www.pb.pl/konferencje/zarzadzanie-naleznosciami/zawarcie-ugody-w-toku-postepowania-egzekucyjnego-1131161> (дата звернення: 07.12.2024).
3. Бондаренко-Зелінська Н.Л. Підготовка цивільних справ до судового розгляду: монографія. Харків: Харків юридичний, 2009. 188 с.
4. Бондаренко-Зелінська Н.Л. Оптимізація підготовки цивільних справ до судового розгляду як складова наближення процесуального законодавства України до європейських стандартів судочинства. *Форум права*. 2009. № 1. С. 56–62.
5. Бортнік О.Г. Мирова угода у цивільному судочинстві: дис. ...канд. юрид. наук. Харків, 2007. 189 с.
6. Верба О.Б. Особливості визнання судом мирової угоди на стадії виконавчого провадження. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2008. № 3. URL: https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/library/visnyky/nvsy/03_2008/08vobsvp.pdf (дата звернення 07.12.2024).
7. Гарієвська М.Б. Проблемні питання визнання мирової угоди в Україні та Німеччині. *Приватне право і підприємництво. Збірник наукових праць*. Вип. 10, 2011 р. / Редкол.: Крупчан О.Д. (гол. ред.) та ін. К.: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва Академії правових наук України, 2011. С. 207–209.
8. Гринько С.Д., Ромась М.І. Мирова угода у цивільному процесі як забезпечення принципу диспозитивності. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2023. Том 1 № 80. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/296837/289799> (дата звернення: 07.12.2024).
9. Лазур Я.В., Заборовський В.В., Черевко П.П. Мирова угода в цивільному та господарському процесі: порівняльний аспект дослідження. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2023. № 6. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/294415/287200> (дата звернення: 07.12.2024).
10. Постанова Верховного Суду від 30.09.2020 р. у справі № 753/16296/14-ц на касаційну скаргу представника ОСОБА_1 - ОСОБА_3 на ухвалу Дарницького районного суду м. Києва від 28 січня 2020 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92566561> (дата звернення: 07.12.2024).
11. Про виконавче провадження: Закон України від 02.06.2016 р. № 1404-VIII // *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2016. № 30, ст. 542.
12. Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / С.С. Бичкова, Ю.В. Білоусов, В.І. Бірюков та ін.; за заг. ред. С.С. Бичкової. Київ: Атіка, 2008. 840 с.
13. Цивільний кодекс України від 16.01.2003. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.
14. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. у редакції Закону № 2147-VIII від 03.10.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 07.12.2024).